

verslag van een symposium, in 1963 in Londen gehouden en georganiseerd door een Zwitserse farmaceutische industrie. (Het Ciba concern — E.J.B.) 'Daar had een gezelschap van 27 vooraanstaande wetenschapsmensen, onder wie een aantal Nobelprijswinnaars, over het onderwerp "de mens en zijn toekomst" gediscussieerd. Wat ik toen hoorde was voor mij geheel nieuw. Ik had natuurlijk Brave new world van Aldous Huxley gelezen, en had gedacht: dat is met erg veel fantasie opgeschreven, dat kan nooit waarheid worden.

'Maar wat ik nu hoorde... die wetenschappers praatten over deze dingen alsof het de gewoonte was van de wereld was. Ze hadden het over manipuleren van de erfelijkheid bij dieren, planten en mensen... ze hadden het over problemen van de overbevolking en hoe daar verandering in te brengen, over de mens en zijn omgeving, over ecologische vraagstukken, over machines en maatschappij, over psychofarmaca en überhaupt over allerlei toekomstige farmaceutische producten. 'Kortom... ik heb dat boek besteld en gelezen en ik besprak het met mijn vrouw. Als deze dingen voor ons nieuw zijn, dachten wij, dan moeten er meer mensen in ons land zijn die er weinig of niets van afweten, en dan is het goed dat we deze kennis verspreiden, zodat men voorbereid is op datgene wat de mensheid misschien te wachten staat.

'Wij hebben toen op Drakensteyn wat mensen uitgenodigd, wetenschappers, journalisten, mensen uit de bèta-sector maar ook alpha en gamma, zoals dat heet, om hierover te praten en te bezien hoe we deze zaken aan de orde zouden kunnen stellen.

'De stichting Biowetenschappen en Maatschappij werd in 1969 opgericht, met mr. J. M. L. Th. Cals als eerste voorzitter.

'Wij gingen er van uit dat na de industriële revolutie en de chemische revolutie nu van een biologische revolutie moest worden gesproken: de mens was nu zo ver dat hij in de natuur en evolutie kon ingrijpen door eigenschappen

voorpagina's van de kranten staan. Zaken als diepvriesbaby's waarvan de ouders zijn overleden, het leken fantaseën maar ze zijn nu realiteit. En nu komt ook het pogen om het genetisch materiaal van de mens te verbeteren in zicht... en straks het klonen van de mens. Kun je honderd Mozarts maken... maar ook honderd Frankensteins.

'Wel, we leven in een democratie en bij de oprichting van de stichting gingen we er van uit dat een echte democratie betekent: mondige mensen die op zoveel mogelijk terreinen ook van de technische, biologische en chemische ontwikkelingen op de hoogte zijn. Als je dat niet bent loop je gauw achter bewegingen aan die misschien maar één kant van de medaille laten zien en die de andere kant onder tafel willen schuiven'.

Hij haalt een artikel van Heldring in NRC Handelsblad tevoorschijn, waarin een citaat van Henry Kissinger staat, en leest voor: "De grote crisis in al onze samenlevingen is de absolute wanverhouding tussen wat de technici weten en wat de politieke leiders er van begrijpen."

Claus: 'Het is misschien wat geharageerd en er zullen zeker politici zijn die er wél veel van begrijpen, maar ik denk dat een goede gerichte voorlichting van onze volksvertegenwoordigers zeker geen kwaad kan.'

Cahiers

De cahiers die viermaal per jaar verschijnen vormen eigenlijk het voornaamste produkt waarmee de stichting naar buiten treedt. Prins Claus spreekt er ettelijke keren met voldoening en warmte over. Inderdaad, een stapel van 36 cahiers over een even groot aantal actuele onderwerpen, het is een indrukwekkend oeuvre over de afgelopen 9 jaar. Cahier 1 verscheen in 1972 en handelde over het abortusvraagstuk.

Andere titels: Geschonden Genen, waarin erfelijke afwijkingen en de mogelijkheden van prenatale diagnostiek worden besproken, Verslaving, de Neutronenbom, Bevolkingsonderzoek,

Maatschappij heeft een nieuwe voorzitter

De politiek met een grote P beïnvloeden

Vaccinatie... alle onderwerpen waaraan een ethisch probleem kleeft. Claus: 'Eigenlijk kun je de successory van onze stichting aflezen aan de diversiteit van onderwerpen die in de cahiers aan de orde zijn gesteld.'

Terug naar de verontrusting. Vindt u een reageerbuisbevruchting zo verontrustend? Is het eigenlijk niet een erg aardige ontwikkeling waardoor vrouwen die graag een kind willen en dat niet langs normale weg kunnen krijgen, worden geholpen?

Claus: 'Ja... maar u ziet toch maar dat de rechter met veel kunst en vliegwerk een jurisprudentie moet opbouwen. Engeland is bezig een wetgeving in elkaar te timmeren voor dit soort gevallen. Het is duidelijk: de maatschappij was er nog niet aan toe, de gedachten waren nog niet zodanig bepaald dat zij in de vorm van een wetgeving konden worden gegoten. En dan krijg je de gevallen van commerciële uitbuiting, van draagmoeders die in de rij staan bij een supershop waar ze bevruchte eicellen laten inplanten, zodat ze voor iemand anders een kind dragen alsof ze een broekjas zijn... En dan willen ze na zoveel maanden zwangerschap het kind opeens zelf houden, en dan moet de rechter zorgen dat de eigenaresse van de eicel haar kind terugkrijgt.'

Maar de wet loopt wel vaker achter bij de ontwikkelingen. Dan pas je de wet aan en dan wordt rechtspraak heel goed mogelijk.

Doorman: 'Ja, maar niet alleen de wet — onze hele morele intuïtie loopt achter. En dat moet de graadmeter zijn. Die morele intuïtie moet worden geoefend. En daarvoor is een platform nodig, waarop de mensen met dergelijke controversiële zaken worden geconfronteerd, waardoor ze begrijpen dat er diffuse problemen zijn waarop onze intuïtie op dit moment nog niet is toegespitst.'

Claus: 'Als iemand een ander vermoordt of letsel toebrengt met mes of pistool dan is er een samenstel van regels en wetten dat rechtspraak mogelijk maakt. Maar als er wordt geknutseld aan het biologische schepsel mens dan zijn er opeens geen wetten voor.'

'Op het gebied van de psychofarmaca, bijvoorbeeld, kun je van alles doen. Je kunt er de goede kant mee op maar ook de slechte. Ik wil er graag van uitgaan dat alle psychiaters met psychofarmaca het beste willen, maar of ze het bereiken is een andere kwestie. Kunstmatig verwekken van iets dat wordt beschouwd als een ding... een eicel die in een reageerbuis wordt bevrucht... daar praat je niet over als over een mens in wording maar als

over een ding. En een ding kun je vernietigen. Zodra het een mens in wording is valt vernietiging onder het strafrecht. Toch, abortus is toegestaan en dan gaat het ook over een bevruchte eicel, vaak al in de derde maand. En dan gaan sommige wetten er wél van uit dat het om een mens in wording gaat die bepaalde rechten heeft. 'Maar... ik ben slechts de voorzitter van de stichting en nog niet eens zo lang... wat ik zeg is voor mijn eigen rekening. Maar dit is wel de invalshoek die mijn grootste belangstelling heeft: wat gebeurt er met de mens? Waar zijn we mee bezig?'

Ik heb niet goed begrepen of de stichting zich nu als een soort beschermer van de samenleving tegen de snelle biologische ontwikkelingen wil opwerpen of dat zij vooral een educatieve, informerende rol wil spelen. Uit de cahiers en bulletins blijkt bijvoorbeeld weinig van stellingnemen in controversiële zaken.

Claus: 'Nee... wij werpen ons niet op. Wij willen een steentje bijdragen aan de informatie over het onderwerp biowetenschappen en de invloed daarvan op de samenleving. Het zijn vaak controversiële dingen, dat ben ik met u eens, maar dat wil niet zeggen dat de stichting zelf in de controverses stelling moet nemen. Zij stelt een bepaald

Claus: 'Als je je strijdbaar opstelt verlies je je platformkwaliteiten en dat is niet de bedoeling. Wij willen strijdbare groepen oproepen om met elkaar te discussiëren.'

Doorman: 'Precies — beter kun je het niet formuleren. Alleen op dat punt willen wij een strijdbare positie innemen. Wat het cahier betreft, de stichting heeft geruime tijd financieel in heel moeilijk vaarwater gezeten. De subsidie bleef uit en het bureau kon slechts met erg veel pijn overleven. Nu er weer wat geld beschikbaar komt wordt het mogelijk ook het verspreidingsbeleid te herzien. Maar als u zegt: alleen die cahiers is wel een zinnig wapen, dan ben ik dat met u eens.'

Onafhankelijk

Claus: 'Zoals u weet is er een nota van O en W verschenen waarin de integratie van wetenschap en technologie in de samenleving wordt besproken en waarin een nieuwe onafhankelijke stichting wordt aangekondigd die zich met publieksvoorlichting over wetenschap en technologie zal bezighouden.'

'Wij zijn nu in discussie met het ministerie over de plaats die onze stichting in het toekomstige voorlichtingsbeleid zal innemen. Hoe die relatie er uit zal zien en welk informatieterrain wij toegewezen krijgen... ik ga er van uit dat het blijft zoals het nu is: biowetenschappen en maatschappij. Maar hoe dit ook zal uitpakken, conditio sine qua non voor onze stichting is: volstrekte onafhankelijkheid. Wij hebben weer subsidie, twee ton zelfs, dat geeft ons wat meer mogelijkheden en we kunnen nu ook denken aan nieuwe activiteiten die minder "passief" zijn, zoals u het noemt. Activiteiten die meer "out going" zijn. We denken dan aan symposia, misschien uitbreiding van de cahiers. Misschien, als er een nieuw televisienet komt kunnen de organisaties die zich met voorlichting over wetenschap, technologie en samenleving bezighouden daar een vaste plaats krijgen, en zou onze stichting bijvoorbeeld kunnen zorgen dat competente mensen bij elkaar worden ge-

het misschien helemaal niet leuk dat wij bepaalde zaken aan de orde stellen. Daarom moeten wij onze onafhankelijkheid van welke pressiegroep dan ook, en ook van de overheid, à tout prix beschermen. We hebben dat 15 jaar lang gedaan, en met succes. Misschien is het feit dat wij hebben overleefd hieraan te danken.'

Maar zou er voor uw stichting geen belangrijker taak weggelegd kunnen zijn? Tenslotte vormen de biowetenschappen een zeer grote sector van het hele wetenschapsterrein.

Doorman: 'De vraag is wat er voor regime gaat komen, of dat niet erg gecentraliseerd zal zijn en onze onafhankelijkheid in gevaar kan brengen. Er is ook sprake van deelname door Economische Zaken...'

Claus: 'Kijk... wij willen, denk ik, ook niet te groot worden; we willen goed kunnen functioneren met een goede staf, maar alsjeblieft niet met een groot bureau... geen bureaucratie. Wij zijn zover gekomen mede dankzij de grote, vrijwillige inzet van veel mensen.'

Maar zou u uw activiteiten dan niet willen uitbreiden?

Claus: 'Ja zeker, maar heel voorzichtig. Ik hoop dat men onze werkwijze enigszins als model voor andere voorlichtingsactiviteiten zal accepteren. We hebben tenslotte een vrij lange traditie opgebouwd. Ik denk dat we voor O en W van meer waarde kunnen zijn zoals we nu functioneren dan als we een vrij eenzijdige boodschap zouden uitdragen.'

Doorman: 'Als je de doelstelling van O en W beziet, dan past onze stichting in haar huidige vorm daar eigenlijk uitstekend in.'

Claus: 'Zo is het... we willen dolgraag een nauwe samenwerking met O en W, maar niet als pressiegroep. Wij willen niemand iets opdringen, geen bepaalde richting voorschrijven. Maar we laten ons ook niets opdringen — geen beslissingen of wat dan ook.'

Links: S. J. Doorman, hoogleraar filosofie te Delft en bestuurslid van de stichting Biowetenschappen en Maatschappij

INHOUD

2 De verpesting van de Brabantse Kempen. Zink en cadmium vervuilen de bodem. Het is erg, maar hoe erg? / Paul Schnabel over psychotherapie en preventie / Brieven / Agenda / Wetenschap op RTV

3 Het Braziliaanse regenwoud gaat tegen de vlakte. Wie zijn de houtkappers, de brandstichters en de pistoleiros? / Een nieuwe frontiermaatschappij

4 Een Amerikaanse kindercrèche voor vroegrijpe wereldwondertjes van geslaagde dertigers à 99 dollar per week exclusief luierkosten / Multiple sclerose: de stand van zaken / De stille verandering

'Sommige mensen vinden het misschien niet leuk dat wij bepaalde zaken aan de orde stellen'